

**PODOBY A PROMĚNY MĚSTA
VE SLOVANSKÝCH A VYBRANÝCH NESLOVANSKÝCH
KULTURÁCH, LITERATURÁCH A JAZYCÍCH**

MICHAL PRZYBYLSKI — JOSEF ŠAUR a kolektiv

**PODOBY A PROMĚNY MĚSTA
VE SLOVANSKÝCH A VYBRANÝCH NESLOVANSKÝCH
KULTURÁCH, LITERATURÁCH A JAZYCÍCH**

MICHAL PRZYBYLSKI – JOSEF ŠAUR a kolektiv

Masarykova univerzita
Brno 2013

Publikace vznikla v rámci projektu specifického výzkumu
MUNI/A/0872/2012 „Kontrasty města ve slovanských (a vybraných
balkánských neslovanských) literaturách, kulturách a jazycích“.

Odborní recenzenti:

prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc.

prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc.

© 2013 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-7622-8 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-6569-7 (brožovaná vazba)

Úvodem

Přítomná publikace je výsledkem výzkumu mladého kolektivu pracovníků a studentů Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Jednotlivé kapitoly knihy přinášejí dílčí studie o široce pojaté problematice města ve všech třech parciálních zónách slovanského areálu – východoslovanské, západoslovanské (středoevropské) a jihoslovanské (balkánsko-slovanské) – s částečným, ale opodstatněným přesahem do neslovanského prostředí Balkánu. Výzkum byl veden týmem, který se sestával z badatelů již zkušenějších, ale i začínajících a potenciálních, generačně si blízkých (všichni narozeni v 80. letech 20. století), ale v každém případě s mimořádně širokým záběrem odborných zájmů. Tato zájmová diverzita rozhodla i o tom, že bádání bylo vedeno primárně formou jednotlivých sond.

Jako celek staví publikace na areálové koncepci vypracované na domovském pracovišti, která spočívá především v překračování konvenčních hranic tradičních národních filologií, ve vytváření prostoru pro vzájemné prolínání filologických a sociálních věd. Jednotlivé sondy analyzují jevy spadající do pole působnosti lingvistiky, lingvodidaktiky, historie, religionistiky i literární vědy.

Úvodní kapitoly jsou zasvěceny lingvistice, konkrétně problematice praktické transkripce názvů českých měst v ruskojazyčných textech a také typickým chybám ve skloňování slovinských názvů měst a dalších toponym (okrajově též antroponym), s kterými se může potýkat český mluvčí.

Další jazykovědný příspěvek pojednává o jazykovém specifiku současných ruských vládních a provládních sil v porovnání s „nesystémovým“ opozičním hnutím, které se posílilo po volbách do Dumy v prosinci 2011. Autor se snaží charakterizovat výrazy používané politiky, kteří nyní vládou v Ruské federaci, přičemž poukazuje na celkové zvláštnosti ruského politického diskurzu z jazykového hlediska.

Na město z různých úhlů pohledu z hlediska cizojazyčné výuky dospělých osob pohlíží i poslední lingvistická sonda naší publikace. Zmiňuje perspektivy využití augmentované reality v kontextu výuky cizího jazyka, ale především poskytuje vlastní konkrétní postupy aktivit, které kladou důraz na spolupráci, autenticitu, efektivitu a atraktivitu, což ve většině případů předpokládá využití internetu a moderních technologií. V kulturologicky orientovaných kapitolách dostává prostor např. fenomén jurodivosti a jeho vztah k asketické praxi hésychazmu. Na základě několika zjištění se autor domnívá, že askeze jurodství již ok. 14.–15. století jistě znala také duchovní praktikování hésychazmu a také jej aktivně využívala.

Následující kapitola se věnuje přítomnosti bektášijského řádu na Albánci obývaném území dnešní Albánie, Makedonie a Kosova a roli řádu a jeho náboženských center ve městech. V úvodu v krátkosti představuje víru a tradice řádu, jeho dějiny, přenesení světového centra řádu do albánské Tirany, přežívání řádu v dobách komunismu a jeho oživení a rozšíření v posledních dvaceti letech. Kromě toho se autor zaměřil na podobu tradiční bektášijské tekke, kterou dokumentuje na případu jedné z nejstarších a největších súfijských tekke na Balkáně Harabati Baba tekke v makedonském Tetovu, a na tradiční náboženský život v tekke a její společenský význam pro město, v němž se nachází.

V kapitole o dějinách městské samosprávy v Moskvě je stručně zachycen vývoj správy měst v Rusku. Ta na rozdíl od těch evropských nebyla vymezena specifickými privilegii a autonomiemi, ale po většinu dějin plnila úlohu administrativního a vojenského centra. K charakteristickým znakům městské samosprávy za vlády Alexandra II. patřil i přísný dozor státních orgánů a jejich vměšování do vnitřních záležitostí měst. To dobře ilustruje příklad B. N. Čičerina, který se po celou dobu výkonu svého mandátu snažil obhajovat nezávislost volené funkce starosty.

Kapitola „Vukovar: mesto s tvárou člověka“ se zabývá vybranými momenty z dějin i současnosti města, připomíná některé významné vukovarské rodáky a neopomíná ani literární dědictví slavonského města. V tomto ohledu se soustředí zejména na osobnost novináře a prozaika Sinišy Glavaševiče (1960–1991).

Následuje kapitola prezentující realitu bulharských měst na konci 19. století, jak ji vnímali představitelé české inteligence, kteří po roce 1878 přišli do Bulharského knížectví i Východní Rumelie a působili v nejrůznějších oblastech veřejného života. Z jednoho cestopisu, publikovaných vzpomínek a zachované korespondence K. Jirečka, A. Šourka, J. Voráčka, H. Škorpila, R. Thurn-Taxise, A. Brožky aj. Mrkvičky autor rekonstruuje pohled na život v bulharských městech a snaží se představit hlavní rysy tehdejší společnosti, jak ji popsali uvedení Češi, kteří prožili část svého života na Balkánském poloostrově.

Oddíl s názvem „Vlna osmanského nostalgismu v současné Prištině“, se zabývá orientálním vzezřením kosovského hlavního města před druhou světovou válkou a neúspěšnými urbanistickými experimenty v 50. letech minulého století, které drastickým způsobem změnilo jeho tvář.

Závěrečná kapitola knihy se věnuje specifikům prozaické tvorby polského spisovatele Leopolda Buczkowského (1905–1989). Na příkladech jeho románů jsou ilustrovány charakteristické rysy jeho kompozičního postupu (postupné rozbíjení času a narace až k téměř naprosté destrukci syžetu), který měl být odrazem chaosu světa, ztráty kořenů a záhuby mnohonárodnostního a multikulturního společenství měst a městeček na Podolí a Volyni a v celém prostoru bývalého polského východního pohraničí.

Otázka praktické transkripce názvů českých měst v ruskojazyčných textech

Stanislava Adámková

Problém přenosu vlastních jmen do nového jazykového a kulturního prostředí řeší dennodenně tisíce účastníků jazykové komunikace od překladatelů přes novináře, televizní komentátory, pracovníky matrik a celních úřadů až po běžné mluvčí. Při stručné analýze překladových materiálů (internetových textů, časopisů, tištěných letáků či turistických průvodců) však zjistíme, že v této oblasti stále panuje vysoká míra nejednoty a svévole. S nesprávným používáním cizojazyčných názvů může být spojena celá řada problémů od těch malichernějších (nesprávná výslovnost názvu zahraničními návštěvníky) až po závažné, jako je např. nemožnost právní identifikace konkrétního objektu. V publicistice, turistických průvodcích, odborné literatuře i překladových slovnících se tak můžeme setkat s různými variantami přepisu jediného vlastního jména. Např. Staré Město se vyskytuje ve formě Старый Город, Старе-Место i Старе-Мнесто; Telč jako Тельч, Телчь, Телч a dokonce i Тельчь; Ústí nad Labem jako Усти на Лабe, Усти-на-Лабe, Усти-над-Лабем, Усти-над-Лабой ap. Určit, která z daných variant je správná, mnohdy nejsou s to ani zkušení překladatelé či onomastici, neboť tzv. překladatelská onomastika¹ zatím nemá v naší vědě místo a jednoznačná a všeobecně uznávaná pravidla přenosu českých vlastních jmen do ruštiny zatím prakticky nemáme. Vzhledem k akutní potřebě normalizovat způsob nakládání s vlastními jmény se sice v odborné literatuře práce o přepisu vlastních jmen poměrně často objevují, většinou se však jedná o příspěvky v odborných časopisech či sbornících nebo o diplomové práce, které (ačkoli se většinou jedná o velmi kvalitní příspěvky) nezaznamenávají patřičný ohlas a především nemají dosah mimo akademickou půdu.

---

¹ Termín **переводческая ономастика** jsme převzali od D. I. Jermoloviče. Vzhledem k tomu, že u nás zatím není zaveden, budeme jej pracovně překládat jako *překladatelská onomastika*.

V ruském prostředí můžeme za dostatečně autoritativní práci, která se dostala i do povědomí poučené veřejnosti, považovat příručku D. I. Jermoloviče *Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи*. Velký přínos Jermolovičovy práce spočívá v tom, že kromě rozsáhlého teoretického úvodu o nakládání s vlastními jmény v různých oblastech (antroponyma, zoonyma, toponyma, názvy společností ap.) uvádí i přehledné tabulky pro transkripci vlastních jmen z hlavních evropských (vč. češtiny a slovenštiny) a východních (korejština, japonština, čínština) jazyků do ruštiny. Na široký záběr a dosah Jermolovičovy monografie poukazuje i fakt, že výsledky jeho výzkumů převzal Svaz ruských překladatelů (*Союз переводчиков России*), který se ve své příručce pro překladatele, zákazníky a editory (*Рекомендации по письменному переводу переводчику, заказчику и редактору*) na Jermoloviče odvolává a jeho tabulky uvádí (příručku je možné stáhnout z internetových stránek Svazu – <http://www.translators-union.ru>).

Pro výlučné potřeby česko-ruské translatické onomastiky je však široký záběr Jermolovičovy práce paradoxně nevýhodou, protože kniha ve své komplexnosti nemůže postihnout veškeré nuance a problémy, na které překladatel při převodu textů z češtiny do ruštiny naráží. Jermolovičovu tabulku praktické transkripce z češtiny do ruštiny z toho důvodu uvedeme v tomto textu s úpravami, které podle našeho názoru usnadní její používání pro české uživatele.

Než se dostaneme k samotné problematice transkripce českých místních jmen (oikonym) do ruštiny, je potřeba zmínit i další možné postupy pro přenos onyma (vlastního jména) z češtiny do ruštiny a důvody pro výběr toho kterého postupu. Přenos vlastních jmen do nového jazykového prostředí se od klasického překladu apelativ velice liší. Je to způsobeno asémantičností vlastních jmen, protože propria (vlastní jména), na rozdíl od apelativ (jmen obecných), většinou nesdělují žádnou novou informaci o nositeli vlastního jména, pouze jej vydělují z množiny ostatních subjektů (nositele vlastního jména tedy nikterak nekonotují, jen jej denotují). Z toho důvodu je při překladu potřeba zachovat jejich vnější podobu. Když se však podrobně podíváme na všechny funkce, které mohou vlastní jména zastávat, zjistíme, že ne všechna propria jsou asémantická a že v některých případech může být nutné jejich obsahovou stránku zachovat. Za hlavní funkci vlastních jmen můžeme považovat **funkci nominační**, kdy vnější forma (to znamená grafická podoba slova) jednoznačně identifikuje svého nositele nebo neživý subjekt. K této funkci můžeme zařadit i **funkci právní identifikace**, která je důležitá především u antroponym a logonym (názvů společností). Další funkcí onym je **funkce asociační**, díky které jméno odkazuje na různé objekty známé z oblasti historie, kultury, zeměpisu atd. (Afrika, Praha, Noe – jména odkazují na komplex encyklopedických znalostí, které o jménu existují, a zároveň tím podávají i jistý druh informací, jež představují pasivní funkce jména). Asociační funkce již ne-

musí být nutně vázána na vnější formu vlastního jména, ale spíše na jeho obsah (viz různé názvy pro země jako Čína / Китай, Finsko / Suomi). Vlastní jména dále mohou mít **funkci sociálně klasifikující** (podoba jména může např. odkazovat na příslušnost k urč. generaci, nářeční skupině ap.), **funkci expresivní** (zvukomalebnost slova, jeho vhodnost pro použití v reklamě ap.) a **funkci deskriptivní** (jména, která mají charakter tzv. vlastních názvů – Ústav pro výzkum a využití radioizotopů, nebo tzv. nomen omen – řezník Masorád).² Posledně jmenovaná funkce nejvíce narušuje tezi o asémantičnosti proprií, protože pokud by recipient textu neobdržel informaci o jejich významu, nemusel by dostát pochopení celého komunikačního aktu. Z toho důvodu jsme pak mnohdy postaveni před složité rozhodnutí, zda se pokusit **významovou složku zachovat** a na vlastní jméno tak aplikovat klasické překladové metody (překladem se rozumí zprostředkování *obsahu* cizího textu pomocí hotových prostředků, vlastních cílovému jazyku), nebo zda uplatnit některou z metod **zprostředkování formální podoby jména** (přímý grafický přenos, transkripce či transliterace)²

U některých geografických názvů se tento dialektický spor důležitosti formy či obsahu projevil dokonce i ve způsobu oficiálního pojmenování země. Název bývalé francouzské kolonie, afrického státu *Côte d'Ivoire*, se do mnoha jazyků překládá pomocí tzv. kalky (o kalkách viz níže). V češtině tak máme tradičně používaný název *Pobřeží slonoviny*, v angličtině *Ivory Coast* a v ruštině *Берег Слоновой Кости*. V roce 1986 však stát *Côte d'Ivoire* podal oficiální žádost OSN, aby ve všech jazycích byl zaveden název zachovávající formální podobu jména, nikoli sémantický překlad z francouzštiny (jméno země, registrované u OSN a přejaté do normy ISO 3166, je nyní *Côte d'Ivoire*). Jinými slovy, jejich požadavek zněl, aby v jazycích používajících latinku byl zachován francouzsky psaný název včetně všech diakritických znamének (např. potenciálně problematického circumflexu nad *ô*) a v jazycích používajících jiné grafické systémy byl zaveden název transkribovaný (např. v ruštině *Кот-д'Ивуар*, v bulharštině *Кот д'Ивоар* ap.). Jakékoli dokumenty, které obsahují název přeložený (*Pobřeží slonoviny*, *Ivory Coast*), odmítá vláda země *Côte d'Ivoire* uznat za právoplatné.

Můžeme tedy vyvodit pravidlo, že **vnější forma vlastního jména** (jeho grafická nebo zvuková podoba) je zásadním prvkem, který je potřeba zachovat při vytváření analogické jednotky při překladu nebo jiném typu mezinárodní komunikace, a nejdůležitější metodou pro přenos českých toponym do ruštiny tak bude transkripce. Než se však na její pravidla podíváme podrobněji, definujeme si všechny metody, které je pro přenos místních názvů možné využít:

² Funkce vlastních jmen viz Knappová 1992: 212–213.

A) **Záměna vnitřní formy** aneb překlad pomocí **kalky**³. Jak jsme viděli výše, mnohá propria mají sémantickou hodnotu, kterou může být potřeba v určitých případech zachovat. Zprostředkování takového jména se pak nejvíce blíží překladu v klasickém slova smyslu, přičemž u vlastních jmen mluvíme o tak zvaném kalkování. Nezbytnost „přeložit“ vlastní jméno může být vyvolána a) všeobecnou zaužívaností takového přístupu (např. Paasch Eyland = Velikonoční ostrov/Остров Пасхи⁴), b) typem označovaného onyma (mikrotoponyma, jako jsou názvy domů nebo hospod, např. dům U Černé Matky Boží = дом «У Черной Мадонны») nebo c) funkcí cílového textu (potřeba sdělit obsahovou stránku onyma např. v umělecké literatuře /tzv. nomen omen/ Staré Město = Старый Город; Blátoves = Грязьсело).

Poměrně častý je také kombinovaný způsob překladu, kdy generické pojmenování v názvu je přeloženo pomocí **kalky**, asémantická část pak pomocí **transkripce**. S takovým přístupem se nejčastěji setkáváme u hydronym, např. *Isle of Man* = Ostrov Man/Остров Мэн; Straits of Florida = Floridský průliv/Флоридский пролив ap. Pokud však pro použití kalky neexistuje pádný důvod, měli bychom se držet transkripce (Staré Město = Старе-Место místo Старый город, Černý Les = Черни-Лес místo Черный Лес, Mariánské Lázně = Марианске-Лазне místo Марианские Лазне).

B) Při překladu toponym má své důležité místo také **princip zachování historické tradice**, a to především u tzv. unikátních toponym. Unikátní vlastní jména, na rozdíl od polyreferenčních, se na světě vyskytují pouze jednou (např. francouzský spisovatel 19. století *Victor Hugo*; město *Waterloo*, u kterého roku 1815 Napoleon utřil drtivou porážku). Pokud překládáme jména unikátní, musíme si nejdříve ověřit, neexistuje-li již historicky zaužívaná forma jejich přenosu, kterou musíme dodržet, ačkoli nemusí odpovídat současným pravidlům (existenci ustálené formy prověřujeme např. v encyklopedických slovnících). Jména polyreferenční označují jakoukoli reálii, která se na světě může vyskytovat vícekrát (Jan Novák; město *Waterloo*, pokud nemáme na mysli výše zmíněné – *Waterloo* je např. v Iowě, v Novém Jižním Walesu, ve Wisconsinu; francouzský občan s příjmením *Hugo*, kdy na mysli nemáme daného spisovatele ap.). Jména polyreferenční překládáme dle platných transkripčních pravidel pro daný jazykový pár, což znamená, že *Waterloo*, které leží v Novém Jižním Walesu, se do ruštiny bude přepisovat jako **Уотерлу**, ovšem bitva u *Waterloo* bude v ruštině znít битва при

³ Postupů pro nakládání s vlastními jmény v překladu existuje samozřejmě mnohem více. Jejich ucelený výklad však není cílem této práce, odkazujeme proto pouze na zmiňovanou práci D. I. Jermoloviče, s. 115–182.

⁴ Název pochází z nizozemského Paasch Eyland, protože toto jméno mu dal nizozemský průzkumník Jacob Roggeveen. V původním jazyce se však ostrov jmenuje Rapa Nui, což je česky Velká země.

Ватерлоо⁵. Analogicky, francouzský spisovatel Victor Hugo (unikátní vlastní jméno) se do ruštiny přepisuje jako Виктор **Гюро**, což však naprosto neodpovídá současným pravidlům transkripce, a proto jméno jakéhokoli francouzského občana, který se dnes jmenuje Hugo (polyreferenční vlastní jméno), bude mít podobu **Юро**. Pokud se bude jednat o jméno českého občana, přepis bude znít **Гyro** (každý jazykový pár má svá vlastní transkripční pravidla a přepis by se vždy měl řídit *pouze* výslovností výchozího jazyka).

Vlivem politických změn ve společnosti může naopak dojít i ke snaze vytěsnit historicky ustálené názvy, jak k tomu např. došlo u geografických názvů bývalých socialistických republik. V dobách SSSR byly názvy svazových republik a jejich měst transkribovány do latinky prostřednictvím fonetického znění daného názvu v ruštině, protože ruština byla ve všech těchto zemích oficiálním jazykem. Po rozpadu Sovětského svazu se však většina zemí vrátila ke svým tradičním jazykům a oficiální transkripce mnoha měst se tak změnila, aby bylo učiněno zadost požadavku transkribovat název podle pravidel výslovnosti výchozího jazyka. Místo dříve výlučně používaného Kyjev či Lvov bychom tak nyní měli používat názvy ve formě Kyjiv a Lviv, což se však u nás zatím příliš neujalo. Nutno podotknout, že při přepisu do angličtiny se nové formy přepisu ujaly o něco lépe a místo dřívějších forem Kiev, Lvov se v angličtině poměrně často můžeme setkat se správnějšími formami Kyiv a Lviv.

C) V mezinárodní kartografii (především v aviatice a mořeplavectví) nachází uplatnění **transliterace**⁶, protože je nezávislá na výslovnostních pravidlech výchozího i cílového jazyka. „*Особенностью ономастических соответствий в картографии является то, что язык адресата информации не известен и не принципиален. Эта информация адресована всем, кому карты могут понадобиться в профессиональных целях, и для написания географических названий используется своего рода наднациональный алфавит, функцию которого по исторически сложившимся концепциям исполняет латиница. [...] Полагаю, что есть серьезные причины для более широкого и упорядоченного применения метода транслитерации не только в картографии, но и в других сферах*“ [Jermolovič 2005: 127]. Výrazněji než v toponymii se dnes transliterace používá při uvádění cizojazyčných bibliografických citací a při vytváření jmenných databází při používání výpočetní techniky (např. na celnicích, kde je nezbytné zachovat možnost jednoznačného zpětného

⁵ Rozdíl v pravopise je kromě rozdílu mezi polyreferenčními a unikátními vlastními jmény dán i tím, že se v tomto případě jedná o přepis z nizozemštiny.

⁶ Transliterace je přepis každého znaku (písmene či spřežky) z jedné grafické soustavy znakem (písmenem či spřežkou) z jiné grafické soustavy. Hlavní ideou transliterace je zajistit takový způsob přepisu lexikální jednotky, který umožní **jednoznačný** (i strojový) zpětný přepis do původního jazyka, tzn. že (na rozdíl od transkripce) se snaží neztratit žádnou informaci o původním pravopisu.

přepisu do původní podoby). Ani transliterační pravidla bohužel nejsou zcela jednoznačná, protože jich existuje větší množství a různé zdroje se řídí různými pravidly. Jistý řád do situace vnáší existence normy ISO 9:1995, která je nyní mezinárodně uznávaná. Ta předepisuje jednotný způsob transliterace ze slovanských i neslovanských jazyků užívajících cyrilského písma do latinky a byla uznána i Českým normalizačním institutem. Její podobu lze nalézt mezi technickými normami ČSN pod označením ČSN ISO 9 (010185). V Rusku má označení GOST 7.79-2000 a jedná se prakticky o tu stejnou normu.

D) Vzhledem k povaze toponym, která slouží především pro orientaci, je pro obvyklou komunikaci nejdůležitější zachování jejich vnější formy – tzn. zvukové stránky lexikální jednotky. Nejčastější metodou přenosu je tedy **praktická transkripce**. Transkripce je zápis lexikální jednotky pomocí vhodně zvolených znaků tak, že výsledkem je zvuková podoba lexikální jednotky podle pravidel výslovnosti výchozího jazyka.

Transkripce komplikuje fakt, že jednoznačná analogie mezi fonémy či alofony jednotlivých jazyků je prakticky nemožná (některé hlásky, které existují v určitém jazyce, neexistují v jazyce jiném). Ze snahy vyhnout se těmto problémům byla vyvinuta tzv. **praktická transkripce**, která je sice primárně založena na transkripci (zprostředkování zvukové podoby slova), avšak implementuje do sebe i některé prvky transliterace s cílem zachovat ty grafické prvky originálu, které jsou nezbytné pro jednoznačnou identifikaci původní podoby slova. Rozdíl mezi klasickou a praktickou transkripcí je sice nejmarkantnější v jazykovém páru angličtina-ruština, což není primárním cílem tohoto článku, protože však i český překladatel přijde s anglickými názvy často do styku a musí je umět do ruštiny přepsat, uvedeme v krátkosti, k jakým změnám mezi praktickou a klasickou transkripcí dochází:

a) zdvojené souhlásky se přepisují zdvojeně nehledě na to, že nejsou zdvojeně vyslovovány (Carroll = Кэрролл).

b) Písmeno r po samohláskách se v rozporu s pravidly výslovnosti přepisuje (Turner = Тернер).

c) Písmeno g se přepisuje i ve výskytu po n (Redding = Реддинг).

d) Nepřízvukná samohláska se přepisuje pomocí toho písmene, které ji v grafice originálu vytvořilo (Brixton = Брикстон, Nature = Нейчур) [Jermolovič 2005: 126].

Je potřeba pamatovat na to, že transkripce nikdy nesmí být provedena pouze na základě „citu“, ale musí se řídit přesnými pravidly, vytvořenými pro každý jazykový pár.

Následující tabulka shrnuje pravidla praktické transkripce z češtiny do ruštiny s praktickými ukázkami přepisu městské toponymie:

České písmeno či spojení písmen	Přepis do cyrilice	Příklad	Transkripce do ruštiny
a, á	a	Aš	Аш
	я (po d', t', ň)	Rožďalovice	Рождяловице
b	б	Bílovice	Биловице
c	ц	Cidlina	Цидлина
č	ч	Česká Lípa	Ческа-Липа
d	д	Domažlice	Домажлице
d'	дь (na konci slova a před sohláskou)	Šedřková	Шедькова
	д (před samohláskou)	Vladislav Žďár nad Sázavou Rožďalovice	Владислав Ждяр-над- Сазавоу Рождяловице
e, é	e (po jakékoli souhl. vč. d, t, n; po samohlásce i)	Teplice Židlochovice Nové Město na Moravě Lucie Újezd u Brna	Теплице Жидлоховице Нове-Место-на- Мораве Луцие Уезд-у-Брна
	э (na začátku slova a po samohláskách a, o, u)	Evaň Emanuel	Эвань Эмануэль

ě	e (vč. spojení bě, pě, vě, fě, mě)	Děčín Staré město Bělá pod Bezdězem Meziměstí	Дечин Старе-Место Бела-под- Бездезем Мезимести
f	ф	Frýdek-Místek	Фридек-Мистек
g	г	Golčův Jeníkov	Гольчув-Еников
h	г	Praha Hradec Králové Hora Svaté Kateřiny	Прага Градец-Кралове Гора-Свате- Катержини
ch	х	Cheb Hrochův Týnec	Хеб Грохув-Тинец
i, í	и	Horní Jelení	Горни-Елени
ia, ie, iu	иа, ие, иу	Mariánské Lázně	Марианске- Лазне
j	й (vždy kromě spojení ja, je, jo, ju)	Rejštejn Rajhrad Jihlava	Рейштейн Райград Йиглава
ja	я	Jáchymov Hajany	Яхимов Гаяны
je	e	Rajec-Jestřebí Jeseník Dyje Metuje	Раец-Естршеби Есеник Дие (і Дые) Метуе
jo	йо (na začátku slova)	Josefov Josefův Důl	Йосефов Йосефув-Дул
	ě (po samohlásce)	Kyjov Dunajovice České Budějovice Prostějov	Київ Дунаєвице Ческе- Будеєвице Простеїв
ju	ю	Jundrov	Юндров

ji	йи	Jilemnice Nové Město nad Metují	Йилемнице Нове-Место- над-Метуйи
k	к	Kotlasy	Котласы
l	ль (na konci slova a před sohláskou)	Plzeň Pelhřimov Mělník Telč	Пльзень Пельгржимов Мельник Тельч
	л (před samohláskou)	Plumlov	Плумлов
m	м	Mýto Mělník	Мито Мельник
n	н	Náchod	Наход
ň	нь (na konci slova, před sohláskou)	Zdeňkovice Pláň	Зденьковице Плань
	н (před samohláskou)	Vodňany Němčice Kounice	Водняны Немчице Коунице
o, ó	о	Osek	Осек
	ě (po d, t, ň)	Doňov Maštov Horažďovice	Донёв Маштёв Гораждёвице
p	п	Poděbrady	Подебрады
r	р	Rychnov	Рихнов
ř	рж (na začátku slova, po samohláskách a znělých sohláskách)	Ořechov Řícmanice Břidličná	Оржехов Ржицманице Бржидлична
	рш (po neznělé sohlásce)	Třebíč Přibyslav	Тршебич Пршибислав
s	с	Smiřice	Смиржице

š	ш	Šenov	Шенов
t	т	Teplice	Теплице
ť	ть (na konci, před souhl.)	Zášť	Зашть
	т (před samohláskou)	Košťany Štětí	Коштяни Штети
u, ú, ů	у	Uničov Úpice	Уничов Упице
	ю (po d, ě, ň, j)	Drahoňov Újezd	Драгонюв Уезд
v, w	в	Vyškov Vidnava	Вишков Виднава
x	кс	Xaverov	Ксаверов
ý, ý	и (v odborné literatuře a kartografii vždy jako и, v beletrii a publicistice jsou možné výjimky – viz níže)	Lázně Kynžvart Frýdek-Místek Fryšták Koryčany	Лазне- Кинжварт Фридек-Мистек Фриштак Коричани
	ы (ve jménech s všeobecně slovanským kořenem slova, kde se v ruštině také píše ы)	Litomyšl Lysá Hora	Литомышл Лыса-Гора
	ы (na konci geografických názvů, které mají výchozí podobu v množném čísle)	Vinohrady Karlovy Vary Františkovy Lázně Hukvaldy	Винограды Карловы-Вары Франтишковы- Лазне Гуквальды

	ы (v koncovce příjmení, která mají v češtině formu tvrdých přídavných jmen)	Novotný Pokorný Veselý	Новотны Покорны Веселы
z	з	Bezkov	Безков
ž	ж	Žulova	Жулова
Názvy složené ze dvou a více komponentů	Transkribované víceslovné názvy se obvykle píší přes spojovník.	Česká Třebová Železný Brod Karlovy Vary Český Krumlov Marianské Lázně Kutná Hora	Ческа-Тршебова Железни-Брод Карловы-Вары Чески-Крумлов Марианске-Лазне Кутна-Гора
	Výjimku tvoří případy, kdy je přídavné jméno v názvu přeloženo a je následováno podstatným jménem v nominativu.	Český Krumlov Marianské Lázně Kutná Hora Žďárské vrchy České středohoří Českomoravská vysočina	* Чешский Крумлов * Марианские Лазне * Кутная Гора Ждярские горы Чешские средние горы Чешско-Моравская возвышенность * Varianty s hvězdičkou se sice objevují v ruských publikacích, nepovažujeme je však za správně transkribované.

Názvy s předložkou	Předložky by měly být transkribovány dle výše uvedených pravidel a psány přes spojovník. V minulosti i dnes však toto pravidlo je a bylo porušováno, existují proto i názvy, u kterých je podoba s přeloženou předložkou ustálena a uvádí ji i normativní literatura.	Žďár nad Sázavou	Ждяр-над-Сазавоу (dle pravidel transkripce, ale Velký česko-ruský slovník uvádí jako správnou variantu Ждяр-на-Сазаве)
		Ústí nad Labem	Усти-над-Лабем (ale v turistických průvodcích i jinde se vyskytuje i varianta Усти-на-Лабе nebo dokonce Усти-над-Лабой)

Zapojení cizích vlastních jmen do morfologického systému přijímajícího jazyka

Tím, že je jméno přizpůsobeno grafickému systému přijímajícího jazyka, stává se automaticky i součástí jeho gramatického systému a uplatňují se na něj veškerá tvaroslovná a slovtvorná pravidla. Jméno obvykle získává rodovou příslušnost, pádové koncovky a jeho výchozí podoba je používána pro tvorbu odvozených slov. Vzhledem k tomu, že tyto novotvary nejsou vždy libozvučné (*vládou země Côte d'Ivoire vyžadovaný úzus* × *côte d'Ivoirskými vyžadovaný úzus* × *Pobřežím Slonoviny vyžadovaný úzus*) a že jejich flexe není vždy intuitivní, je potřeba se i zde řídit některými pravidly:

A) Česká vlastní jména, která jsou zakončena na samohlásku a byla transkribována do ruštiny, se v ruštině obvykle neskloňují (я из Брно, мы едем в Кралупи). Objevuje se však tendence skloňovat názvy, které v nominativu končí na -e, a především pak ty, které v jsou v češtině v množném čísle (Домажлище – из Домажлиц, Крконоше – в Крконошах, Лидице – в Лидицах ap.) [Gazda 2006: 116].

B) Česká propria zakončená na -ec a -ek ztrácejí při českém skloňování -e (Liberec – в Либерци, Чапек – без Чапка). V ruštině je tendence toto –e spíše

zachovávat, i když jsou možné i varianty bez –e (пьесы Карела Чапека /pouze takto/, ale в Либереце i в Либереце).

C) V encyklopedických slovnících či jiné odborné geografické literatuře se první komponent víceslovného názvu obvykle nesklouňuje, ani když je zakončen na –e (в Градец-Кралове /v Hradci Králové/, из Желеховице-над-Држевици /z Želechovic nad Dřevnicí/). V beletrii či méně odborné literatuře se však již první komponent, který končí na souhlásku, skloňovat může (в Градце-Кралове). Pokud je první (adjektivní) komponent zakončen na samohlásku, podléhá někdy morfologickým změnám motivovaným etymologickou či zvukovou podobností s ruskými slovy a blíží se tak klasickému překladu (Кутна-Гора i Кутная Гора, в Кутной Горе; Марианске-Лазне i Марианские Лазне). Ačkoli v takových případech kvůli neexistenci všeobecně uznávané normy nelze přesně stanovit, kterou z uváděných variant považovat za správnou, je všeobecně lepší dávat přednost čistě transkribovaným tvarům.

D) Případy, kdy je název složen z dvou a více komponentů a/nebo obsahuje předložku – viz výše uvedená tabulka.

Problematika skloňování slovinských názvů měst a jiných slovinských proprií

Eva Mikulková

Před časem se mi do ruky dostal turistický průvodce po Slovinsku od renomovaného nakladatelství Baedeker.⁷ Dosti podrobný a po grafické stránce zdařilý průvodce překvapuje množstvím jazykových nedostatků, kterými se to v něm místy hemží. Protože výchozím jazykem turistické publikace je němčina, v mnoha případech chyb se patrně jedná o jazykovou interferenci. Všechny tři jazyky – jazyk originálu, jazyk překladu a jazyk země, o které průvodce informuje – se v publikaci značně ovlivňují. To se významně projevuje zejména v podobě proprií. Do očí bijící je nejednota ve způsobu uvádění slovinských zeměpisných jmen, zejména názvů měst a jejich chybné skloňování. Turistický průvodce nevalné jazykové úrovně, který jsem ve svém příspěvku využila jako podkladový materiál, mě inspiroval nejen ke shromáždění existujících pravidel skloňování slovinských toponym a antroponym v českém textu, ale i k pokusu o řešení některých dalších problémů, spojených se slovinskými vlastními jmény v obdobných textech.

Začneme nejprve vytyčením problémů, které se týkají slovinských **toponym** v českých textech, zejména průvodcovského typu:

- A. problém počestování (Je vhodnější uvádět podobu počestěnou či původní?)
- B. problém překladu (Je vhodné slovinská vlastní jména překládat? Pokud ano, za jakých podmínek?)
- C. problém skloňování (Podle jakých deklinačních pravidel slovinská vlastní jména skloňujeme?)⁸

1. Přesné pravidlo, které by určovalo, jaké typy zeměpisných názvů je vhodné počestovat a které naopak nechat v podobě původní, bohužel neexistuje. U jistého počtu zeměpisných jmen (světadílů, zemí, řek, pohoří, měst a osad) se užívá

⁷ SCHULZE, Dieter. *Slovinsko*. Přeložila Eva Jansa. Ostfildern: Baedeker, 2008.

⁸ V souvislosti se slovinskými antroponymy sledujeme pouze bod C.